

Justiitsministri määruse „Registreeritud eraekspertide nimekirja pidamise kord“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

Seoses uue kohtuekspertiiseseaduse (KES) tervikteksti jõustumisega 01.09.2023. a on vaja kehtestada määrus „Registreeritud eraekspertide nimekirja pidamise kord“, mille volitusnorm tuleb KES § 25 lõikest 4, § 27 lõikest 3, § 28 lõikest 3 ja § 31 lõikest 3. Kuni 01.09.2023. a kehtinud seaduse alusel oli antud justiitsministri 01.01.2001. a määrus nr 95¹ „Riiklikult tunnustatud ekspertide nimekirja pidamise kord“.

Määruse eelnõu ja seletuskirja on koostanud Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna karistusõiguse ja menetluse talituse nõunik Anne Kruusement (533 21991, anne.kruusement@just.ee). Eelnõu ja seletuskirja on keeleliselt toimetanud Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetaja Mari Koik (mari.koik@just.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Senisega võrreldes tehtava muudatuse taustast üldisemalt

Peamine eraekspertidega seotud muudatus, mis KES-iga tehti, on nimetuse muudatus: senise *riiklikult tunnustatud eksperdi* (RTE) asemel on nüüd nimetus *registreeritud eraekspert* (REE). Nimetuse muudatus oli tingitud sellest, et RTE nimetuses sisalduv „riiklik tunnustus“ viitas nende ekspertide puhul riigipoolsele kvaliteedigarantiile, mis aga oli eksitav. Nii RTE-de kui ka REE-de puhul on tegemist mingi valdkonna kõrgetasemeliste spetsialistidega, kes soovivad teha ja on nõus tegema menetleja tellimusel ja ekspertiisimääruse alusel ekspertiise. Sisuliselt on tegemist eraekspertidega. EKEI roll aga oli ja on jätkuvalt selliste eksperditeadmisega isikute koondamine ühte nimekirja. EKEI kontrollib eksperdiks soovijate nõuetele vastavust dokumentide alusel. EKEI-l ei ole pädevust kontrollida taotluse esitanud isikute tegelikke teadmisi ja oskusi ega anda hinnanguid nende tööle ning seda põhjusel, et nimekirja kantakse eksperte valdkondades, mida EKEI-s üldjuhul ei tehta. EKEI on ekspertiisiasutuses kohtuekspertide töö kõrge kvaliteedi tagamiseks välja töötanud juhised ja metoodikad, lisaks osaletakse rahvusvahelistes pädevustestides ja tasemetöödes. REE-de teadmisi ja oskusi ei saa EKEI-s mõõta. Seega peegeldab uus nimetus paremini tegelikku olukorda, et tegemist on eraekspertidega, kelle EKEI on kandnud spetsiaalsesse nimekirja ehk registreerinud.

Registreeritud eraekspertide nimekirja pidamise eesmärk ei ole muutunud uue KES-iga: selleks on endiselt vajadus tagada ülevaade asjatundjatest, keda menetleja saab kasutada ekspertiiside tegemisel. Eraekspertide nimekirja võib info hankimiseks kasutada igaüks, kuid selle peamine eesmärk on menetleja abistamine. Seda on silmas peetud ka ekspertidele esitatavate nõuete ning

¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/13364935>

nimekirja pidamise põhimõtete loomisel. Nimekiri on informatiivne, st nimekirja kandmine ei tekita kellelegi õigusi ega kohustusi, mida tal ilma selleta ei oleks.

Kehtestatava määruse eelnõust

Määruse paragrahvid on jagatud nelja peatükki, esimene peatükk on „Üldsätted“.

Paragrahvis 1 nimetatakse määruse reguleerimisala. Määruse andmiseks on neli volitusnormi, mis panevad justiitsministrile kohustuse kehtestada REE-dega seotud kord. Paragrahvis 1 loetletaksegi need korrad järgmiselt: 1) REE-de nimekirja pidamise kord, mille volitusnorm tuleb KES § 25 lõikest 4; 2) nimekirja kandmiseks taotluse esitamise nõuded ja kord, mille volitusnorm tuleb KES § 27 lõikest 3; 3) taotluse läbivaatamise ja eraeksperti nimekirja kandmise kord, mille volitusnorm tuleb KES § 28 lõikest 3; 4) eraeksperti nimekirjast kustutamise kord, mille volitusnorm on KES § 31 lõikes 3. Kuna nelja korda ei ole otstarbekas eraldi kehtestada, siis antakse loetletud volitusnormide alusel välja üks määrus milles kõik neli korda on sätestatud.

Määruse pealkiri sisaldab tavaliselt kas osa või tervet volitusnormi teksti, mis siin tähendaks pikka ja lohisevat pealkirja, millest on loobutud. Kuna kõik volitusnormid panevad kohustuse kehtestada kord, mis seondub registreeritud eraekspertidega, on määruse pealkiri „Registreeritud eraekspertide nimekirja pidamise kord“.

Paragrahvil 2 on informatiivne tähendus. Lõikes 1 on öeldud, et REE-de nimekirja peab Eesti Kohtuekspertiisi Instituut (EKEI), mis tuleb KES § 25 lõikest 3, kus on sõnastatud üldisemalt: *ekspertiisiasutus*. Lõikes 1 on loetletud EKEI tegevused nimekirja pidamisel. Loetelu on koostatud tegevuste ajalisel järjestuses sellisel, et punkt 1 nimetab REE-de taotluse vastuvõtmist, punkt 2 nende taotluste läbivaatamist ja punkt 3 otsuse tegemist. Eraldi on punkt 4 REE nimekirjast kustutamise otsustamiseks, kuna kustutamine on võimalik nii REE taotluse alusel, kus EKEI-l ei ole sisulist otsustamise ruumi, aga ka nt teatud rikkumise tulemusel, kus otsus võib olla nimekirja jätmine või kustutamine. Kui punktides 1–4 loetletud tegevused on seotud REE-de suhtes otsuste tegemisega ja on määruks edaspidi täpsemalt reguleeritud, siis punktid 5–8 seonduvad EKEI ülesannetega nimekirja pidamisel. Punkti 5 alusel peab EKEI REE-de nimekirja oma kodulehel (www.ekei.ee) ning tema ülesandeks on teha seal muudatusi nii uue REE lisamisel, tähtaja pikendamisel, andmete muutumisel kui ka REE nimekirjast kustutamisel. Punkt 6 paneb EKEI-le kohustuse pidada arvestust REE-de üle. See tähendab lisaks punktides 1–4 nimetatud tegevustega seotud dokumentidega töötamist ja nende säilitamist, tähtaegade jälgimist, REE-de teavitamist tähtaja lõppemisest jne. Punktis 7 on sätestatud EKEI ülesanne, mis seondub päringutega REE-de tegevuse kohta. Päringuid võivad esitada näiteks menetlejad, meedia, eraisikud jne. Punkt 8 reguleerib olukorda, mis võib ette tulla nt mõnes uues valdkonnas ekspertiisivajaduse ilmnemisega või senises ekspertiisiliigis vajaduse suurenemisega, ning siis peaks EKEI tegema pingutusi uute spetsialistide REE-de nimekirja kutsumiseks. Varasem regulatsioon oli selles osas väga detailne ja kohustas üleriigilises päevalehes kuulutama, et vajatakse eksperte. Sellisest detailsusest on loobutud, et EKEI-l oleks suurem valikuvabadus rakendatavate värbamistehnikate osas, kuid põhimõte on alles. Praktikast on näiteks EKEI teinud pingutusi psühhiaatrite kutsumiseks eraekspertide

nimekirja, tehes vastavaid ettekandeid konverentsidel ja erialaüritustel või pöördudes kirjaga tervishoiuasutustesse.

Lõikes 2 tehakse viide KES §-le 25, kus on sätestatud REE-de nimekirja koostamise eesmärk (s.o ühes kohas avaldatud nimekiri asjatundjatest, kes teevad menetleja määruse alusel ekspertiisi), ekspertide nimekirja kandmise üldised põhimõtted ja nimekirja veebilehel avaldamise nõue.

Lõikes 3 nimetatakse andmed, mis kuvatakse EKEI veebilehel² eraekspertide kohta. Need andmed on järgmised: isiku nimi ja kontaktandmed (e-posti aadress, telefoninumber ja postiaadress), mis on vajalikud selleks, et ekspertiisi tellija saaks eraekspertidega ühendust võtta; ekspertiisiliik, milles eraekspert on nimekirja kantud; kande tegemise ning lõppemise kuupäevad, mis on vajalikud ekspertiisi tellijale eraekspertiisi nimekirjas oleku kontrollimiseks.

Teine peatükk keskendub eraekspertidele esitatavatele nõuetele.

Paragrahv 3 viitab kohtuekspertiisiseadusele, kus on sätestatud eraekspertidele esitatavad nõuded, mille kordamine määruses ei ole vajalik. Lõikes 1 viidatakse nendele nõuetele, mis on samad nii kohtuekspertidele kui ka eraekspertidele ja mis seonduvad isikuomadustega, hariduse- ja keelenõuete täitmisega, karistatuse puudumisega jne. KES §-s 7 sätestatud nõuded on kohustuslikud kõikidele ekspertidele, v.a lg 1 punktis 6 kehtestatud väljaõppe läbimine, mis on mõeldud ainult EKEI-s tööd alustavatele ekspertidele. Paragrahvi 3 lg 2 viitab KES §-le 26, kus on konkreetsed nõuded eraekspertidele. Lõikes 3 täpsustatakse, et nimekirja saab kanda eraekspertiisi vaid selles ekspertiisiliigis, mida ei tehta EKEI-s, ning infot selle kohta saab justiitsministri määrusega kehtestatud ekspertiiside loetelust³.

Paragrahv 4 kehtestatakse nõuded eraekspertiisi nimekirja kandmiseks esitatavale taotlusele. KES § 27 lg 3 annab sellekohase regulatsiooni kehtestamise volituse justiitsministrile. Lõikes 1 sätestatakse, et taotlus esitatakse EKEI direktorile ja see peab olema digitaalselt allkirjastatud. Taotlusele konkreetset vormi ei kehtestata, kuid määruses loetletakse andmed, mida peab taotlus sisaldama. Taotluses nimetatud infot tuleb võimaluse korral tõendada dokumentidega, mille loetelu on § 5 lõikes 2.

Lõikes 2 on loetletud andmete koosseis, mis tuleb taotlusesse märkida. Punktides 1–6 nimetatud andmed on vajalikud eraekspertiisi andmete avaldamiseks veebilehel vastavalt määruse § 2 lõikele 3. Punktides 7 ja 8 nõutavad andmed on vaja esitada selleks, et kontrollida taotleja vastavust eraekspertiisi KES-is sätestatud nõuetele: kõrghariduse olemasolu, omandatud eriala sobivus ekspertiisiliigile, töökogemus ja vähemalt kolmeaastane staaž taotletava ekspertiisiliigiga lähedasel töökohal. See nõue on sõnastatud paindlikuna, kuna igale ekspertiisiliigile ei vasta kindlat haridust või töökogemust, kuid taotleja peab näitama, et tal on

² https://www.ekei.ee/sites/www.ekei.ee/files/2023-11/ree-nimekiri-2023-2-_dc5b18.pdf

³ Justiitsministri 7. septembri 2023. a määrusega nr 23 kehtestatud „Eesti Kohtuekspertiisi Instituudis tehtavate ekspertiiside loetelu“ <https://www.riigiteataja.ee/akt/108092023020>

teadmised ja oskused, et konkreetses valdkonnas ekspertiisi teha. Näiteks ehitustehniliste ekspertiiside valdkonnas on oluline vahe, kas taotlejal on teadmised ja oskused üldehitusest või mõnest spetsiifilisemast ehitusvaldkonnast.

Lõikes 3 on loetletud teemad, mille kohta peab taotleja esitama kinnituse, kuna enamikku neist ei saa dokumentidega tõendada. Punktis 1 on viide KES §-s 7 sätestatud eksperdile esitatavatele nõuetele (nii kohtueksperdile kui ka REE-le) ja taotleja peab taotluses allkirjaga kinnitama, et vastab neile. Kui nt hariduse nõude täitmist saab tõendada diplomi esitamisega, siis nt kõrgete kõlbeliste omaduste olemasolu (KES § 7 lg 1 p 4) ei saa dokumendiga tõendada, see on taotleja hinnang endale ja seepärast on vajalik eksperdi kinnitus nõuetele vastamise kohta. Punktid 2 ja 3 näevad ette kinnituse andmist õigusaktide tundmise kohta, seda nii menetlusseadustike kui ka konkreetse eriala kohta. Taotlejale ei tehta eksamit vajalike õigusaktide tundmise hindamiseks. Kinnituse nõudmise põhjus on taotleja tähelepanu juhtimine selliste teadmiste vajalikkusele. Eksperdi õiguste ja kohustuste tundmist nõuab ka eraeksperdi vanne (KES § 29). Punkt 4 nimetab kinnitust vajalike vahendite kasutamise kohta. Nõutav ei ole, et eksperdil endal oleksid need vahendid, näiteks ruumid, masinad, vajalik tarkvara vm vahendid, mida on taotletavas ekspertiisiliigis ekspertiisi tegemiseks vaja. Eraekspert võib vajalikke vahendeid ka näiteks rentida ning ta ei pea taotluses tooma välja konkreetset nimekirja ja seda, kuidas ta kavatseb vahendid vajaduse korral saada. Piisab taotleja kinnitusest, et tal on võimalik vajalikke vahendeid kasutada. See näitab, et taotleja on läbi mõelnud, kuidas ta hakkab ekspertiise tegema nimekirja kandmise korral.

Paragrahvis 5 sisaldub loetelu dokumentidest, mis taotlusele lisatakse. Taotleja vastavust KES-is sätestatud nõuetele ja tema tööalaseid oskusi ning sobivust eraeksperdina tegutsema asumiseks tuleks võimaluse korral tõendada dokumentaalselt (lõige 1) ning kui see ei ole võimalik, tuleb nõuetele vastavust kinnitada taotluses (vt § 4 selgitust).

Lõige 2 loetleb dokumendid, millega tuleb oma vastavust ja pädevust tõendada. Punktis 1 on nimetatud elulookirjeldus, mis tuleb koostada Europassi⁴ vormis, kuna see on üks tuntumaid CV vorme Euroopas, on kasutajasõbralik ning tööandjatele ja haridusasutustele tuttav.

Punktis 2 on nimetatud haridust ja täienduskoolitust tõendavate dokumentide koopiaid. Täienduskoolituse läbimist tuleb tõendada juhul, kui taotletakse enda kandmist nimekirja ekspertiisiliigis, kus nt ei ole sellele erialale vastavat kõrgharidust, kuid taotleja on omandanud üldisele kõrgharidusele lisaks ekspertiisiliigile spetsiifilised teadmised täienduskoolitusel. Näiteks ei ole olemas kõrgharidust kinnisvara hindamise erialal, mistõttu peab selles valdkonnas eraeksperdina nimekirja kandmiseks olema läbitud vastav täienduskoolitus.

Punkt 3 kohustab esitama tõendi eesti keele oskuse kohta, kui taotleja emakeel ei ole eesti keel. KES § 7 lg 1 p kohaselt peab ekspert oskama eesti keelt keeleseaduses sätestatud tasemel (C1-tase), mida hinnatakse tasemeeksamil ning mille kohta antakse tunnistus (keeleseaduse⁵ §-d 23,

⁴ <https://europa.eu/europass/et/create-europass-cv>

⁵ <https://www.riigiteataja.ee/akt/128122022048>

24 ja 27). Keeleseaduse § 23 lõike 4 alusel antud Vabariigi Valitsuse 20.06.2011. a määruse nr 84 „Ametniku, töötaja ning füüsilisest isikust ettevõtja eesti keele oskuse ja kasutamise nõuded“⁶ § 5 kohaselt nõutakse C-tasemel keeleoskust isikutelt, kelle teenistuskohustused või tööülesanded on seotud üksuse juhtimise, tegevuse kavandamise ja koordineerimisega, samuti nõustamise, avalike ettekannete, sõnavõttude ja ametlike kirjalike tekstide koostamisega. Sama määruse §-s 9 on loetelu isikutest, kellelt nõutakse C1-tasemel eesti keele oskust ja kuigi nimekirjas ei sisaldu otseselt kohtueksperti või eraeksperti, siis on eksperdi puhul igal juhul tegemist tippspetsialistiga (punkt 2¹), kelle tööülesandeks on ekspertiisiaktide ehk ametlike kirjalike tekstide koostamine (§ 5).

Punkt 4 puudutab kutsealasid, kus on olemas või nõutav tegevusluba, litsents või kutsetunnistus. Selle esitamine on vajalik kahel põhjusel. Kui taotletavale ekspertiisiliigile vastavat kõrghariduse eriala ei ole, kuid tegemist on reguleeritud kutsealaga, siis on võimalik sellekohase dokumendiga tõendada enda erialast pädevust. Näiteks punkti 2 juures nimetatud kinnisvara hindamise valdkond on reguleeritud kutseala, kus selle tööga võib ja saab tegeleda ainult kutsetaseme olemasolul. Kutse andmisega tegeleb Eesti Kinnisvara Hindajate Ühing⁷, kelle läbiviidud eksam ja selle tulemusel saadud kutsetase on EKEI jaoks eraekspertideks soovija kvalifikatsiooni olemasolu kinnitav⁸. Samamoodi on nõutav nt psühhiaatritel jt meditsiinitöötajatel enda registreerimine tervishoiutöötajate registris⁹ ja REE nimekirja taotlusele tuleb lisada tõestus sellise kande olemasolust.

Punktis 5 on nimetatud karistusregistri teatis, kuna see on dokument, millega taotleja saab tõendada enda vastavust KES § 7 lg 3 p-de 1 ja 2 nõuetele. Täpsemalt reguleerib karistusregistri väljavõtet ja teatist karistusregistri seaduse¹⁰ § 18.

Lõikes 3 sätestatakse, et taotlusele võib lisada muid dokumente, mida ei ole lõikes 2 nimetatud. Näiteks kui taotleja on osalenud uurimisprojektides või teadustöodes, võib esitada enda kvalifikatsiooni tõendamiseks selle kohta dokumente.

Peatükis 3 käsitletakse EKEI tegevusi dokumentide läbivaatamisel ja eraeksperti nimekirja kandmisel.

Paragrahvis 6 on sätestatud dokumentide registreerimine, mis toimub EKEI dokumendihaldussüsteemis vastavalt EKEI asjaajamiskorrale. Asjaajamiskorra kehtestab EKEI põhimääruse¹¹ § 11 lg 1 punkti 4 alusel EKEI direktor.

⁶ <https://www.riigiteataja.ee/akt/110082021011>

⁷ <https://ekhy.ee/>

⁸ Info kutsete ja kutsestandardite kohta: www.kutsekoda.ee

⁹ <https://www.terviseamet.ee/et/tervishoid/tervishoiutootajate-registreerimine>

¹⁰ <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122011226?leiaKehtiv>

¹¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/106102023001>

Paragrahvis 7 sätestatakse taotluste läbivaatamise kord. Taotluste esitamine ja läbivaatamine ei toimu kindlatel perioodidel või tähtaegadel, vaid taotluse võib esitada igal ajal ja need vaadatakse läbi saabumise järjekorras (lõige 1).

Taotlustega tegeleb EKEI-s personalitalitus, kelle ülesanded on loetletud lõikes 2. Esmalt kontrollitakse REE-ks soovija vastavust KES-is kehtestatud nõuetele (punkt 1). Tegemist on esmase formaalse kontrolliga, kas on esitatud määruse §-des 4 ja 5 nõutud dokumendid ja kas dokumendid sisaldavad seaduses ning määruses nõutavaid andmeid. Kui dokumentide läbivaatusel ilmneb puudusi, teavitab personalitalitus sellest taotlejat ja palub esitada lisadokumente (punkt 2). Puuduseks võib olla nt haridust tõendava dokumendi koopia lisamata jätmine, taotluses tööalase tegevuse kirjelduse puudumine vms. Punktis 3 on sätestatud personalitalituse ülesanne teha vajaduse korral EKEI direktorile ettepanek moodustada komisjon, kes aitaks direktoril teha otsust taotleja eraekspertdiks sobivuse kohta. EKEI-l ei ole pädevust ja võimekust kõikvõimalike valdkondade eraekspertdiks soovijate tegelikke teadmisi ja oskusi kontrollida ja seda ei tehta ka komisjoni abiga. Kuid keerulisemate ja vähem levinud valdkondade puhul võib EKEI vajada abi ka formaalsetele nõuetele vastavuse hindamiseks.

Paragrahvis 8 sätestatakse EKEI-s otsuse tegemise tähtajad. Lõikes 1 viidatakse KES § 28 lõikele 2, kus nähtuvalt otsus REE nimekirja kandmiseks tuleb teha kahe kuu jooksul taotluse saamisest arvates. Kui nõutakse lisadokumente, võib sama KES-i paragrahvi järgi pikeneda ka taotluse läbivaatamise aeg ja kokku võib tähtaeg olla kolm kuud. See ei tähenda, et kogu seaduses lubatud tähtaja peab ära kasutama. Lisadokumentide nõudmise korral tuleb anda taotlejale mõistlik tähtaeg ning kui selle tõttu ei jõuta otsust teha kahekuulise tähtaja jooksul, tuleb informeerida taotlejat. Selleks, et taotluse läbivaatamise menetlus ei jääks venima, on lõikes 2 sätestatud, et kui taotleja siiski ei esita talle antud tähtaja jooksul nõutud lisaandmeid, jäetakse sisuline otsus tegemata ning taotluse läbivaatamine lõpetatakse ühe kuu möödumisel päevast, kui taotlejalt oodati lisadokumentide esitamist.

Paragrahvis 9 on reguleeritud eraeksperti nimekirja kandmise otsustamine. Lõike 1 kohaselt teeb otsuse EKEI direktor ja otsus vormistatakse käskkirjaga. Kuna personalitalitus vaatab taotleja dokumendid läbi ja kontrollib esitatud andmete põhjal, kas taotleja vastab KES-is eraekspertdile esitatud nõuetele, teeb personalitalitus nõuetele vastavuse korral direktorile ettepaneku taotleja nimekirja kandmiseks. See ettepanek ei ole formaalne haldusakt ja direktor ei ole ettepaneku sisuga seotud. Kirjeldatud on lihtsalt EKEI sisest töökorraldust.

Nagu § 7 lg 2 punktis 3 kirjas, võib personalitalitus teha direktorile ettepaneku moodustada komisjon, kes aitaks teha otsuse taotleja eraekspertdiks sobivuse ja tal konkreetses ekspertiisiliigis pädevuse olemasolu kohta. Lõikes 2 täpsustatakse, et vajaduse korral võib kaasata komisjoni töösse taotletava ekspertiisiliigi või sellele lähedase muu eriala kõrgetasemelisi asjatundjaid. Liikmed võivad olla nii EKEI töötajad kui ka asjatundjad väljastpoolt EKEI-d. Kuna komisjoni moodustamise vajadus ongi seotud juhtudega, mil EKEI-l endal ei ole piisavalt teadmisi mingis valdkonnas otsuse tegemiseks, siis on praktikas tavapärane väljastpoolt asjatundjate kaasamine, kuid seda ei ole vaja määruses täpsustada. Komisjoni peaksid kuuluma ka mõned EKEI töötajad, kellel on pikaajaline kogemus

ekspertiiside tegemisel ja sellega seotud asjaajamisel. Komisjoni maksimaalne suurus on viis inimest. Komisjoni otsus ja ettepanek ei ole siduv direktorile.

Lõikes 3 käsitletakse olukorda, kui taotluse on esitanud inimene, kes ei vasta KES-is olevatele REE-le kehtestatud nõuetele. Näiteks puudub tal kõrgharidus või kolme aasta pikkune erialane töökogemus vms. Kui tegemist on esmakordse taotlemisega, siis EKEI direktor keeldub taotluse rahuldamisest ja taotleja kandmisest eraekspertdina nimekirja. Kui on tegemist pikendamise taotlemisega ja eraekspert enam ei vasta nõuetele, siis EKEI direktor keeldub tähtaja pikendamisest ja eraekspert kustutatakse nimekirjast (vt § 12 lg 4). Kui taotlust ei rahuldata ja taotlejat ei kanta eraekspertdina nimekirja, siis teavitatakse teda otsusest kirjalikult. Kui taotleja tulevikus täidab eraekspertdile KES-is esitatud nõuded, saab ta uuesti taotleda nimekirja kandmist. Näiteks lõpetab taotleja pooleliolevad õpingud või täitub tal kolmeaastane tööstaaž või ta omandab kutsetunnistuse vms.

Paragrahvis 10 täpsustatakse nimekirja kandmist. Kuna enne esmakordset nimekirja kandmist peab eraekspert andma KES § 29 lõikes 1 sätestatud vande, toimub protsess järgmiselt. EKEI direktor langetab otsuse §-s 9 kirjeldatud viisil. Seejärel teavitatakse eraeksperti positiivse otsuse tegemisest ning eraekspert annab vande. Kui vanne on antud, allkirjastab EKEI direktor oma käskkirja (lõige 1). Eraeksperti volitused algavad käskkirja allkirjastamise hetkest (lõige 2). EKEI personalitalitus peab seejärel võimalikult kiiresti, kuid hiljemalt viie tööpäeva jooksul kandma andmed uue eraeksperti kohta ka EKEI kodulehele. Samuti teavitatakse eraeksperti, et ta on kantud nimekirja ja andmed on veebilehele üles pandud, mis tähendab, et menetleja võib esitada ekspertiisi tellimuse (lõige 3).

Paragrahvis 11 tehakse viide KES §-le 30, kus on sätestatud nimekirja kande kehtivusaeg ja selle pikendamine. Kuigi määrusega ei kehtestata täpsemat regulatsiooni, on vajalik teha viide seadusele, et rakendusakt hõlmaks kogu eraekspertidega seonduvat tegevust. Teemasid, mis on reguleeritud seaduse tasandil, ei korrata määruses, kuid tehakse viide KES-ile, et suunata määruse lugejat otsima regulatsiooni seadusest.

4. peatükk käsitleb eraeksperti nimekirjast kustutamist.

Paragrahv 12 teeb viite KES §-le 31, kus on loetelu eraeksperti nimekirjast kustutamise alustega. Järgnevates §-des 13–17 sisaldub regulatsioon erinevate kustutamise aluste erisuste kohta.

Paragrahvis 13 on reguleeritud eraeksperti nimekirjast kustutamine tähtaja möödumisel. KES § 30 lõikes 1 on sätestatud, et eraekspert kantakse nimekirja kolmeks aastaks. Sama paragrahvi lõige 3 lubab kolmeaastast tähtaega korduvalt pikendada, kuid kui seda ei tehta, siis kustutatakse KES § 31 lg 1 punkti 2 alusel eraekspert nimekirjast tähtaja möödumisel. Lõige 1 teebki viite KES § 30 lõikele 1. Praktikas EKEI personalitalitus saadab aegsasti eraekspertidele meeldetuletused tähtaja saabumise kohta ning kutsub üles esitama taotlus pikendamiseks.

Samuti täpsustatakse, et nimekirjast tähtaja möödumisel kustutamise korral ei koostata EKEI direktori käskkirja, kuna alus tuleneb seadusest ja tegemist ei ole väljaarvamisega või tingimuste rikkumisega, mis nõuaksid kaalutlusotsuse tegemist ja vormistamist. Tähtaja möödumisel nimekirjast kustutatud eraekspert võib igal ajal uuesti taotleda enda nimekirja kandmist.

Lõige 2 paneb EKEI personalitalitusele kohustuse kustutada veebilehelt eraeksperti andmed viie tööpäeva jooksul tähtaja möödumisest. Sama tähtaja jooksul teavitatakse ka eraeksperti, et ta on EKEI kodulehel olevast nimekirjast kustutatud (lõige 3).

Paragrahvis 14 on reguleeritud eraeksperti nimekirjast kustutamine tema avalduse alusel. Lõike 1 kohaselt koostatakse isiku avalduse alusel eraeksperti nimekirjast kustutamiseks EKEI direktori käskkiri. Selleks on direktoril aega kuni 10 tööpäeva avalduse saamisest arvates. Seejärel kustutab EKEI personalitalitus veebilehelt eraeksperti viie tööpäeva jooksul direktori käskkirja allkirjastamisest (lõige 2). Lõige 3 paneb EKEI-le kohustuse teavitada eraeksperti käskkirja tegemisest ja tema andmete kustutamisest veebilehelt ning edastada talle käskkiri. Selleks on tähtaeg EKEI-le viis päeva, mis on sama tähtaeg nagu veebilehelt eraeksperti kustutamiseks.

Paragrahvis 15 on reguleeritud eraeksperti nimekirjast kustutamine tema surma korral, mis on KES-is sätestatud § 31 lg 1 punktis 6. Lõige 1 kohustab kustutama eraeksperti nimekirjast tema surma korral koheselt sellest teada saamisel ja sel juhul ei koostata direktori käskkirja ega saadeta teavitust (lõige 2). Kustutamise aluseks on eraeksperti surma teatis vm usaldusväärne dokument (nt kohtulahend isiku surnuks tunnistamise kohta vms).

Paragrahv 16 käsitleb eraeksperti nimekirjast kustutamist juhtudel, mis on sätestatud KES § 31 lg 1 punktides 4 ja 5. Punktis 4 on tegemist juhtumiga, kui eraekspert, kes on nimekirja kantud, enam ei vasta KES-i nõuetele. Näiteks on eraekspert mõistetud süüdi tahtlikult toime pandud kuriteos. Või kui eraekspert tegutseb valdkonnas, kus on vajalik tegevusluba või litsents ning see on muutunud kehtetuks või lõppenud, näiteks psühhiaater on kustutatud tervishoiutöötajate registrist. Sarnane on olukord, kui eraekspert on rikkunud KES § 29 lõikes 1 sätestatud vannet, nt teda on karistatud teadvalt vale eksperdiarvamuse andmise eest karistusseadustiku § 321 alusel ja kohtuotsus on jõustunud. Paragrahvis 16 on kirjeldatud juhtumid koos, kuna nende puhul on EKEI tegevused sarnased. Lõikes 1 tehakse viide KES-i vastavatele sätetele. Neil juhtudel koostatakse EKEI direktori käskkiri eraeksperti nimekirjast kustutamiseks. Kuna EKEI ei kontrolli igal ajahetkel kõikide eraekspertide nõuetele vastavuse ajakohasust ning võimalikku vande rikkumist, on käskkirja tegemiseks aega kuni 10 tööpäeva kustutamise aluseks oleva fakti EKEI-le teatavaks saamisest alates. Kui aga EKEI personalitalitus peab kontrollima rikkumise fakti tõele vastavust, koguma lisaandmeid või nõudma eraekspertilt selgitust, siis koostatakse direktori käskkiri 10 tööpäeva jooksul lisaandmete või selgituse saamisest arvates. Selleks, et kustutamise kohta otsuse tegemine ei jääks liiga pikaks ajaks venima nähakse ette maksimaalne tähtaeg, mis on KES § 28 lõikes 2 ettenähtud tähtaeg eraeksperti nimekirja kandmise otsustamiseks. Sama tähtaeg on otstarbekas rakendada ka kustutamisel.

Pärast käskkirja allkirjastamist peab viie tööpäeva jooksul kustutama eraeksperti andmed veebilehelt (lõige 2) ja samal ajal saadetakse käskkiri ning teavitus kustutamise kohta eraekspertidele endale (lõige 3).

Paragrahv 17 käsitletakse eraeksperti nimekirjast kustutamist muul põhjusel, mis on loetletud KES § 31 lõikes 2 ja mis annab võimaluse EKEI-le eraekspert nimekirjast kustutada, aga ei kohusta seda tegema. EKEI-le on KES-iga antud kaalutusotsuse tegemise õigus kuna lõikes 2 loetletud alused võivad olla väga erineva kaaluga ja neid on vaja igakordselt hinnata. Näiteks KES § 31 lõike 2 punktis 4 nimetatud kustutamise alus, et eraekspert ei ole teinud kolme aasta jooksul menetlusasjades ekspertiise, võib olla seotud konkreetsete põhjustega, mida arvesse võttes ei kustutata eraeksperti nimekirjast. Kui selgub aga, et eraekspert on ekspertiisipakkumisest korduvalt keeldunud, siis on võimalik ta sel alusel nimekirjast kustutada. Kuna viidatud KES § 31 lõikes 2 on punktide 1 ja 2 ning punktide 3–5 osas EKEI-l asjaoludest teada saamise viis erinev, on need määruses reguleeritud kahes eraldi lõikes.

Lõikes 1 on juhtumid, kus eraeksperti nimekirjast kustutamise ettepanek tuleb menetlejalt, kes on saatnud vastava info EKEI-le. Ettepaneku eraeksperti nimekirjast kustutamiseks võib menetleja esitada siis, kui eraekspert keeldub seadusliku aluseta ekspertiisi tegemast või viivitab sellega või ei ilmu menetleja kutsel. Samuti võib olla olukord, kus menetleja on esitanud muid korduvaid pretensioone või kaebusi eraeksperti tegevuse kohta.

Lõikes 2 on aga juhtumid, kus info võib jõuda EKEI-sse muult isikult (näiteks teiselt eraekspertidelt) või avastab selle EKEI ise. Need on olukorrad, kus eraekspert on kasutanud REE nimetust menetlusväliselt arvamuse andmisel, ei ole teinud kolme aasta jooksul ühtki ekspertiisi või ei ole esitanud nõutavaid dokumente. Neid asjaolusid kontrollib EKEI tavaliselt siis, kui eraekspert on esitanud taotluse enda nimekirjas oleku aega pikendada järgmiseks kolmeaastaseks perioodiks, kuid selline info võib EKEI-sse laekuda igal ajal.

Paragrahvi 17 lõigetes 1 ja 2 nimetatud juhtudel ei ole EKEI-l kohustust kustutada eraeksperti nimekirjast. Kustutamise otsuse teeb EKEI direktor oma käskkirjaga (lõige 3). Otsuse tegemiseks kogub direktor lisainfot kustutamise aluseks olevate asjaolude kohta, küsib selgitusi REE-lt endalt ning kui tegemist on menetleja ettepanekuga, siis võib vajaduse korral paluda lisaselgitusi ka menetlejalt. Selleks, et kustutamise otsustamine toimuks piiritletud ajavahemiku jooksul viidatakse lõikes 3 KES § 28 lõikes 2 sätestatud tähtajale, mille jooksul peab EKEI tegema otsuse eraeksperti nimekirja kandmise kohta. Sama tähtaega on otstarbekas rakendada ka nimekirjast kustutamise otsustamisel.

Kuna lisainfo küsimine ja läbitöötamine ning otsuse tegemine on aeganõudvad, siis on määruses EKEI direktori käskkirja koostamiseks ja allkirjastamiseks 10-tööpäevane tähtaeg alates lõikes 3 oleva kustutamise otsuse tegemisest, mitte selle aluseks olevatest asjaoludest teadaisaamisest alates (lõige 4).

Lõiked 5 ja 6 on analoogsed teiste kustutamise alustega. EKEI kustutab viie tööpäeva jooksul eraeksperti kodulehelt ja teavitab sama aja jooksul eraeksperti nimekirjast kustutamisest ning edastab talle käskkirja.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõul ei ole puutumust Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

Kavandatav muudatus

Määrusega kehtestatakse registreeritud eraekspertide nimekirja pidamise alused alates nimekirja kandmise taotlemisest ja taotluste läbivaatamisest ning registrisse kandmisest kuni nimekirjast kustutamiseni.

Sihtrühm

Määruse sihtrühmaks on eraekspertid (kuni 31.08.2023. a kehtinud KES-is nimetusega *riiklikult tunnustatud eksperdid*), neilt ekspertiise tellivad kohtud ja kriminaalmenetluse kohtueelsed menetlejad ning EKEI personalitalitus ja EKEI direktor.

Eraeksperte on 1.11.2023. a seisuga EKEI kodulehe andmetel¹² 61 ja nad tegutsevad 20-s ekspertiisiiliigis. Kõige enam on ehitustehniliste ekspertiiside, finantsekspertiiside ja kinnisvara hindamise ekspertiiside tegijaid.

EKEI personalitalituses töötab kokku 3 inimest, neist REE-dega tegeleb peamiselt personalijuht üksinda. REE-de tegevusega seotud käskkirjad allkirjastab EKEI direktor.

Kohtunikke on Eesti kohtutes kokku 242¹³ ja peamiselt uurimisasutuselt Politsei- ja Piirivalveametilt saadud informatsiooni alusel on Eestis politseiametnikke u 3700 ning neist politseiuurijaid u 700, kuid kõik nad ei telli ekspertiise liikides, mida ei tehta EKEI-s ja mida tuleb tellida REE-delt.

EKEI personalitalituse andmetel esitasid 2021. aastal RTE-d EKEI-le 73 menetlusasjades tehtud ekspertiisiakti, 2022. aastal oli neid 54 ja 2023. aasta oktoobri lõpu seisuga on neid 54. Valdavalt on tegemist tsiviilasjades kohtu määruse alusel tehtud ekspertiisidega.

Seega on puudutatud isikute arv väike ning põhjalik mõjuanalüüs ei ole vajalik.

Sotsiaalsed, sealhulgas demograafilised mõjud

Muudatusel puuduvad sotsiaalsed mõjud.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele ning avaliku sektori kuludele ja tuludele

¹² https://www.ekei.ee/sites/www.ekei.ee/files/2023-11/ree-nimekiri-2023-2-_dc5b18.pdf

¹³ <https://www.kohus.ee/eesti-kohtud/kohtunikud>

Kuna eraekspertidega tegelemine ja neilt ekspertiiside tellimine jääb endiseks, ei muutu selles osas midagi.

5. Määruste rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamine ei nõua kulusid ega ei too kaasa tulusid. Eraekspertide nimetuse muudatusega seonduvad tegevused on juba tehtud KES-i jõustumise järel ning määruse jõustumine ei too kaasa lisategevusi. Edasised tegevused REE-de nimekirja pidamisel jätkuvad iga-aastaselt senisel kujul ning sellega on arvestatud nii personalitalituse tegevuste kui ka ressursside planeerimisel.

Määruse rakendamisega ei nähta ette lisakulutusi, kuna kõik muudatused tehakse iga-aastase eelarve raames.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras, kuna määruse jõustumine ei nõua täiendavat ettevalmistust.

Määrus on seotud 1. septembril 2023. a jõustunud KES-i terviktekstiga.

7. Eelnõu koostöölastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitati Vabariigi Valitsuse reglemendi § 6 lg 1 kohaselt koostöölastamiseks Siseministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks Eesti Kohtuekspertiisi Instituudile. Siseministeerium koostöölastas eelnõu vaikimisi. Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi esitatud tehnilised kommentaarid võeti arvesse.